

vm. Gemeentehuis Heerjansdam

Bouwhistorische verkenning

Dröge

BUREAU VOOR BOUWHISTORIE

vm. Gemeentehuis Heerjansdam

Bouwhistorische verkenning

Leiden, januari 2019

Dröge

BUREAU VOOR BOUWHISTORIE

Opdrachtgever

Waelveste BV
Oslo 1
2993 LD BARENDRECHT
T +31 (0)180 642 942
info@waelveste.nl

Uitvoering

Dröge

BUREAU VOOR BOUWHISTORIE

Plantsoen 23
2311 KG LEIDEN
T +31 (0)71 566 33 10
info@bouwhistorie-leiden.nl

© Niets uit dit rapport mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever en het uitvoerend bureau.

Voorwoord

In opdracht van Waelveste BV te Barendrecht heeft Dröge Bureau voor Bouwhistorie een bouwhistorische verkenning gemaakt van het voormalige gemeentehuis van Heerjansdam.

Het onderzoek is vooral bedoeld om de monumentale waarden nader vast te stellen. Het onderzoek vond plaats in samenwerking met Toorman Architecten te Schiedam. Deze stelden ook de plattegronden voor het maken van de waarderingsplattegronden beschikbaar.

De afbeeldingen zijn afkomstig van Dröge Bureau voor Bouwhistorie te Leiden, tenzij anders vermeld.

Leiden, januari 2019

bouwhistoricus BNB

1

Objectgegevens

Algemeen

Monumentnummer : 0642/WN012
Status : Beschermd gemeentelijk monument
Inschrijving register : -

Locatie

Provincie : Zuid-Holland
Gemeente : Zwijndrecht
Buurt/wijk : Heerjansdam

Adres

Dorpsstraat 33
2995 XD HEERJANS DAM

Kadaster

Kadastrale gemeente : Heerjansdam
Sectie : A
Perceelnummer : 3838

Complexomschrijving

Beschrijving

Drielaags voormalig gemeentehuis, waarvan één laag met ondersteunende functies in de dijk. Via een trap kon vanaf het voorplein het publieksgedeelte van het raadhuis worden bereikt en op de bovenste laag liggen de raadzaal en de burgemeesterskamer. De trap is nu iets verder geplaatst en maakt onderdeel uit van het in een talud veranderde voorplein.

Het gebouw heeft een krachtige, eenvoudige hoofdvorm. De gesloten kopgevels zijn in basaltlava uitgevoerd. Het boeiboord en het plafond van de bovenste laag bestaat uit stroken kwastloos blank grenenhout, met hierin opgenomen de regelmatig geplaatste verlichting; de overige plafonds zijn witgestuct.

De vloeren, die worden ondersteund door zwartgeschilderde stalen HEA kolommen, zijn aan de buitenzijde zichtbaar en zijn iets teruggeplaatst ten opzichte van de kopgevels.

Hiertussen zijn dunne witte stalen puien geplaatst, vrijwel volledig voorzien van helder glas en met een in de voor- en achtergevel herhaalde onderverdeling (per travee horizontaal in twee gelijke delen, verticaal in vier ongelijke delen). De draaiende delen (horizontaal draaiend) zijn geplaatst in het grootste kozijnvlak. Ter plaatse van de raadzaal en de entree is de pui teruggelegd, ten behoeve van een loggia en de entreepartij. Het gesloten tweelaagse voorzieningsblok is hier zichtbaar gemaakt door het rondom te bekleden met blauw glasmozaïek. De (vloer)oppervlakken van verkeersruimten en trappen zijn bekleed met kwartsiet. Ten tijde van het overlijden van De Jonge in 2009 is onder andere dit gebouw aangehaald als een hoogtepunt in zijn omvangrijke oeuvre. Ondanks ingrijpende wijzigingen (voorplein, kozijnindeling en kozijnprofielen, grote

uitbreiding aan de achterzijde) is de oorspronkelijke kwaliteit van het gebouw nog zichtbaar.

2

Bouwgeschiedenis

Stedenbouwkundige ontstaansgeschiedenis

Heerjansdam is een dijkdorp, ontstaan na de herdijsking van de Zwijndrechtse Waard in 1331-'37. In 1368 was de ambachtsheerlijkheid in bezit van heer Jan van Rosendael. Het dorp werd naar hem en een uit 1332 stammende dam met sluis in de Waal genoemd.

Bouwgeschiedenis

Fase 0

Ter plaatse stond een ouder gemeentehuis.

Fase 1 - 1958

Bouw van een nieuw gemeentehuis naar ontwerp van architect Leo de Jonge in de stijl van het Nieuwe Bouwen. De aanbesteding vond plaats op 6 mei 1958, waarbij NV Mabuwat uit Zwijndrecht met een bedrag van f 173.900,- de laagste inschrijver was. Op 10 juni werd de eerste paal geslagen, terwijl op 5 september het hoogste punt werd bereikt.

Fase 2 - 1961

Toevoeging van de van de Rotterdamse Floriade afkomstige klokken-toren (in 1960 rond de Euromast).

Fase 2 - 1993

Verbouwing en uitbreiding naar ontwerp van bureau Treffers en Polgar te Waddinxveen.

Aanbesteding 6 mei 1958 [Het Vrije Volk, p. 5]; eerste paal 10 juni 1958; hoogste punt 5 september; 'eerste steen' vrijdag 17 oktober 1958 [Het Vrije Volk, 18 oktober 1958, p. 5]; 13 juni 1961 ingebruikname carillon [Het Vrije Volk, 26 mei 1961, p. 17].

3

Bouwhistorische beschrijving

Inleiding

De hoofdonderdelen van het gebouw worden aangeduid door de toevoegingen 'voor', 'links', 'achter' en 'rechts', gerelateerd aan de hoofdtoegangszijde van het complex (Dorpsstraat). Per kleiner onderdeel (beschrijving van wand in vertrek, enkele gevel etc.) wordt van links naar rechts beschreven, gerekend vanuit de positie staande voor of kijkend naar de wand of gevel.

Stedenbouwkundige situering

Het voormalige gemeentehuis van Heerjansdam ligt aan het westeinde van de Dorpsstraat op de grens met de gemeente Barendrecht. De straat ligt op de rivierdijk waardoor het gebouw aan de voorzijde drie bouwlagen en aan de achterzijde drie bouwlagen heeft. Aan de achterzijde bevindt zich een in 1993 tot stand gekomen uitbreiding. Opzij van de nieuwbouw staat een stalen klokkentoren.

Exterieur

Bouwmassa

Het geheel bestaat uit een rechthoekig blok van drie bouwlagen. Door de situering tegen de dijk toont het gebouw aan de voorzijde twee bouwlagen en aan de achterzijde drie. Aan de achterzijde bevindt zich een in 1993 tot stand gekomen uitbreiding. Deze valt buiten het onderzoek.

Voorgevel

Deze telt vier traveeën met in de derde travee de hoofdtoegang. Deze werd oorspronkelijk voorafgegaan door een betonnen trap van zes treden. Bij de verbouwing van 1933 is het voorterrein verhoogd tot het oorspronkelijke bordes [de trap bevindt zich vermoedelijk nog onder de huidige bestrating]. Op maaiveldniveau bood een lange strook lage vensters licht in de vertrekken van het souterrain. De oorspronkelijke stalen puien op de begane grond en de verdieping zijn in 1993 in aluminium vernieuwd. De entree is daarbij gewijzigd. De verdieping heeft over de eerste twee traveeën een loggia met tussen kopgevel en kolommen ijzeren spijlenhekken. De terug liggende kluis op de begane grond en de toiletgroep op de verdieping hadden oorspronkelijk een bekleding met blauw getinte mozaïektegels.

Linker zijgevel

Deze als schijf uitgevoerde gevel heeft een bekleding met platen basaltlava en is blind uitgevoerd. Rechts beneden bevindt zich een gevelsteen met de tekst STEEN GEPLAATST 17-10-1958. COENRAAD WILLEM BARON VAN DEDEM (zoon van de toenmalige burgemeester).

Achtergevel

De oorspronkelijke achtergevel gaat voor een belangrijk deel schuil achter de in 1993 gerealiseerde uitbreiding. De gevel telde drie bouwlagen en wordt aan de bovenzijde afgesloten door een vernieuwd boeiboord.

Rechter zijgevel

Deze volledig blinde gevel heeft een bekleding met platen basaltlava.

Constructie

Draagconstructie

Het gebouw heeft een houten paalfundering. Verder is sprake van een betonconstructie, waarbij aan de voor- en achterzijde drie stalen kolommen (HEA-profiel) met dito balken de betonvloeren ondersteunen. Het platte dak rust op houten balklagen die ondersteund worden door de staalconstructie.

Interieur

Souterrain

De indeling van het souterrain is vrijwel ongewijzigd. De archiefruimte was in de oorspronkelijk opzet bereikbaar vanuit de secretarie op de verdieping.

Begane grond

Bij de oorspronkelijke indeling lag aan de voorzijde in de twee linker traveeën de secretarie de publieksbalie. De entree in de derde travee lag in de oude situatie verder terug, met de toegangspui gelijk aan de voorwand van de kluis. In de vierde travee was een commissiekamer met daarachter de trap naar souterrain en eerste verdieping.

Verdieping

Deze bouwlaag heeft over de eerste drie traveeën een loggia met terugliggende pui. De oorspronkelijke raadzaal besloeg de eerste twee beuken en liep tot aan de achtergevel. De derde travee was een ruime open overloop met boven de kluis een toiletgroep. Uiterst rechts was de burgemeesterskamer met daarachter de trap.

4

Cultuurhistorische waardestelling

Algemeen*

De door Dröge Bureau voor Bouwhistorie opgestelde waardestelling vond plaats aan de hand van de Richtlijnen Bouwhistorisch Onderzoek 2009. Zij berust uitsluitend op cultuurhistorische waarden en staat los van de bouwtechnische toestand, gebruikersbelangen, eventuele ontwerpoverwegingen en financiële aspecten.

Een cultuurhistorische waardestelling is echter geen dictaat. Naarmate waarden hoger zijn, zal men wel met meer kracht van argument - mede vanuit andere overwegingen - moeten verdedigen waarom men ze wil aantasten.

Omdat niet alle onderdelen van het gebouw tot in detail konden worden onderzocht, heeft de waardestelling op sommige punten een voorlopig karakter.

Hoge monumentale waarde wordt toegekend aan elementen die van cruciaal belang zijn voor de structuur en/of betekenis van het object of gebied.

Positieve monumentale waarde wordt toegekend aan elementen die van belang zijn voor de structuur en/of betekenis van het object of gebied.

Indifferente monumentale waarde wordt toegekend aan elementen die van relatief weinig belang zijn voor de structuur en/of betekenis van het object of gebied.

De waardering vindt plaats aan de hand van vijf aspecten:

- algemene historische waarden;
- stedenbouwkundige of ensemblewaarden;
- architectuurhistorische waarden;
- bouwhistorische waarden;
- gebruikshistorische waarden.

Elk van deze deelwaarden wordt getoetst aan de hand van de criteria gaafheid (authenticiteit) en zeldzaamheid.

De waardestelling dient als uitgangspunt voor de waardestellings-representatietekeningen. Daarin wordt aan de hand van kleuren een overzicht gegeven van de aanwezige monumentale waarden. Onderdelen met een hoge monumentale waarde zijn in blauw aangegeven, elementen met een positieve waarde in groen. Indifferent gewaardeerde elementen zijn aangegeven in geel. Met symbolen zijn interieurelementen en relaties tussen ruimten aangegeven. Een al dan niet gestippeld kruis wordt gebruikt voor het aanduiden van de waarden van de plafonds of balklagen in een ruimte (met gebruik van dezelfde kleuren).

* *Richtlijnen Bouwhistorisch Onderzoek. Lezen en analyseren van cultuurhistorisch erfgoed* (Den Haag 2009).

Met nadruk wordt erop gewezen dat de tekeningen niet los van de tekst van dit hoofdstuk kunnen worden gelezen of geïnterpreteerd.

Als eerste volgt hierna een contextuele waardestelling. Aansluitend volgt een interne waardestelling met een beschouwing op het niveau van de afzonderlijke ruimten. Daar waar nodig vindt verdieping plaats tot op detailniveau.

Contextuele waardestelling

Algemene historische waarden

Het object is een belangrijk voorbeeld van een gemeentehuis van een kleine gemeente (op 1 oktober 1957 had Heerjansdam 1622 inwoners), waarin alle openbare functies waren ondergebracht (zoals naast de gebruikelijke bestuurlijke, ook een politiepост met arrestantencel. Er is daarom sprake van hoge algemene historische waarden.

Stedenbouwkundige of ensemblewaarden

Het object heeft een markante ligging op de kop van de Dorpsstraat. De in 1993 gerealiseerde uitbreiding en de verhoging van het voorterrein doen afbreuk aan de oorspronkelijke kwaliteiten. Toch is er nog steeds sprake van hoge stedenbouwkundige waarden.

Architectuurhistorische waarden

Ondanks de latere wijzigingen (nieuwe puien, het vervangen van de kenmerkende mozaïekbekleding van de kluis en de toiletruimte en de aansluiting van de uitbreiding van 1993) is er nog altijd sprake van hoge architectuurhistorische waarden. Het geheel is een belangrijk voorbeeld van de architectuur van het Nieuwe Bouwen en belangrijk object binnen het oeuvre van het bureau Jos en Leo de Jonge.

Bouwhistorische waarden

Bij de bouw is gebruik gemaakt van voor de bouwtijd kenmerkende materialen, zoals beton, staal en glas. Bijzonder zijn beide met basaltlava beklede kopgevels. Er is sprake van hoge bouwhistorische waarden. Bij de verbouwing en uitbreiding van 1993 zijn de kenmerkende stalen kozijnen vervangen in aluminium. Deze hebben een positieve tot indifferente waarde.

Gebruikshistorische waarden

Het object is gedurende lange tijd als gemeentehuis van Heerjansdam in gebruik geweest. Tal van bewoners deden hier aangifte van geboorte en overlijden, of trouwden er. Er is mede daarom sprake van hoge gebruikshistorische waarden.

Interne waardestelling

Exterieur

Bouwmassa

De bouwmassa vertoont zich aan de voorzijde grotendeels in de oorspronkelijke opzet. De verhoging van het voorterrein en de uitbreiding aan de achterzijde doen ernstig afbreuk aan het originele bouwwerk. Toch is er nog steeds sprake van hoge monumentwaarden.

Gevels

De puien zijn bij de verbouwing van 1993 in aluminium gewijzigd en kregen daarbij zwaardere profileringen dan de oorspronkelijke stalen exemplaren. Gezien de grotendeels oorspronkelijke plaats en indeling hebben deze een positieve monumentwaarde. De gevels in basaltlava hebben een hoge monumentwaarde. De in 1993 uitgevoerde wijzigingen van de achtergevel hebben een indifferente monumentwaarde.

Constructie

Draagconstructie

De oorspronkelijke constructie is vrijwel volledig bewaard gebleven. De originele elementen hebben een hoge monumentwaarde. Aan de achterzijde ging bij de uitbreiding van 1993 een en ander verloren.

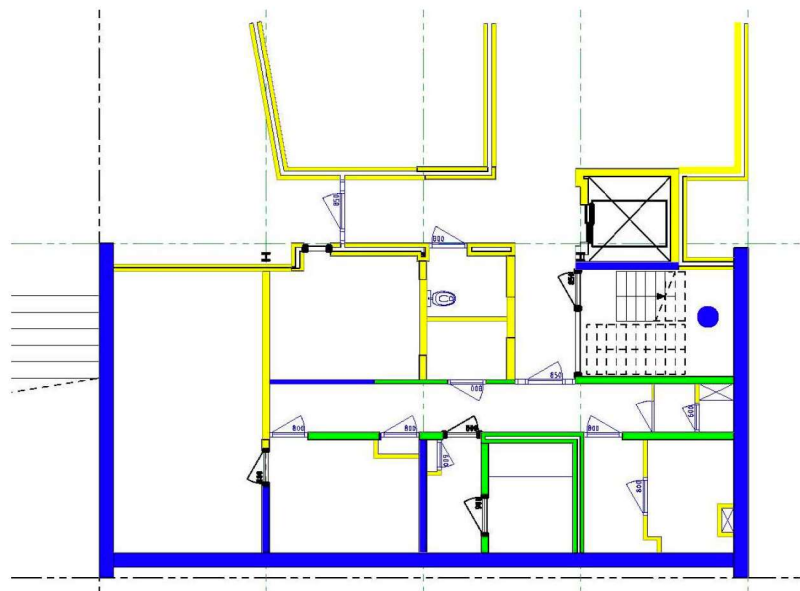
Interieur

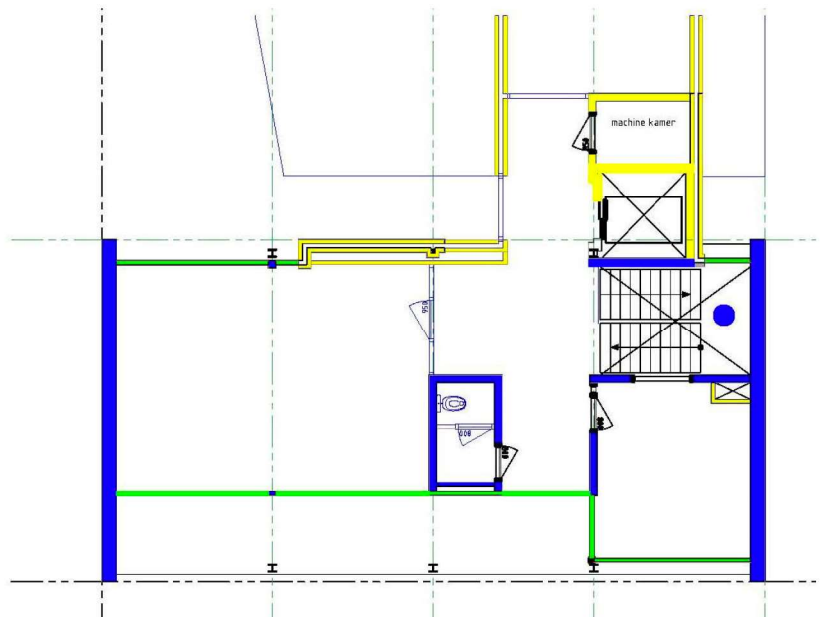
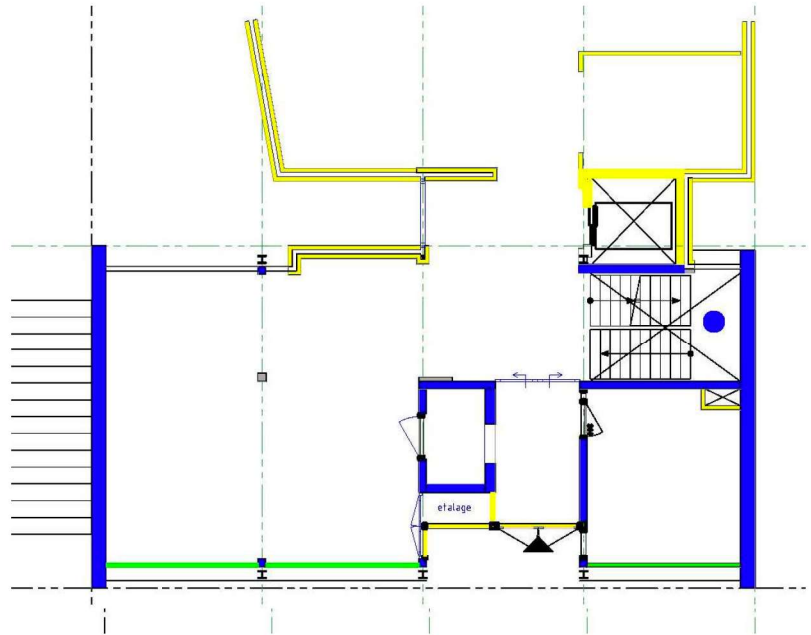
Souterrain

De indeling en aankleding van het souterrain zijn nog grotendeels oorspronkelijk. Er is sprake van hoge en positieve waarden. De gewijzigde indeling aan de achterzijde heeft een indifferente waarde.

Begane grond

De indeling van de begane grond en verdieping is vrijwel ongewijzigd en heeft een hoge monumentwaarde. De inpandige puien dateren van de verbouwing van 1993 en hebben een indifferente waarde. De van souterrain naar verdieping doorlopende trap heeft een hoge monumentwaarde.

5

Advies

Ondanks de latere wijzigingen en de uitbreiding van 1993 is er bij het voormalige gemeentehuis van Heerjansdam nog steeds sprake van belangrijke hoge monumentwaarden. Bij een toekomstige verbouwing dienen deze te worden gerespecteerd en zo mogelijk versterkt.

Belangrijk uitgangspunt bij het ontwerp was de letterlijke en figuurlijke transparantie van het gebouw. Door de latere uitbreiding in 1993 ging deze grotendeels verloren.

De enige kleurafbeelding van het gebouw laat zien dat er sprake was van een andere kleurstelling. Nader (kleur)onderzoek kan uitwijzen wat er van het oorspronkelijke beeld nog resteert.

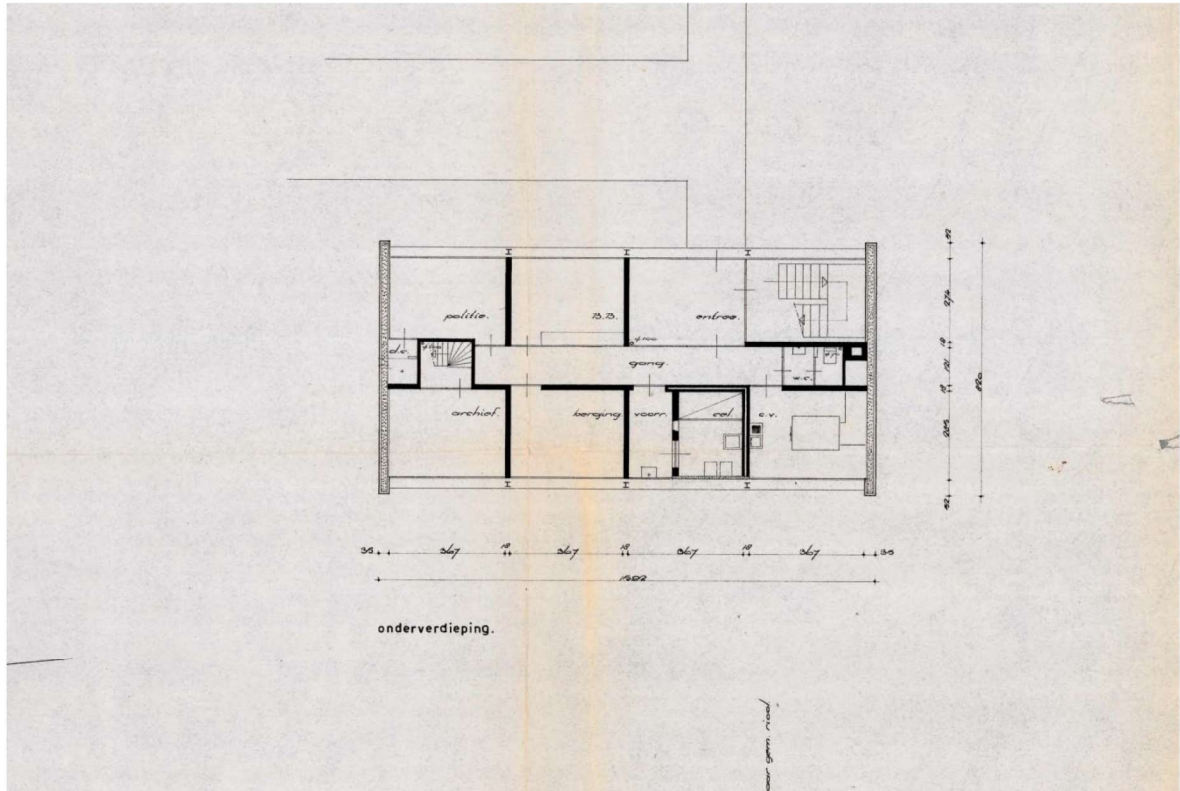
Ook de verhoging van het voorterrein doet ernstig afbreuk aan de oorspronkelijk bedoelde opzet van het geheel. Mogelijkheden tot herstel van deze situatie dienen nader te worden onderzocht.

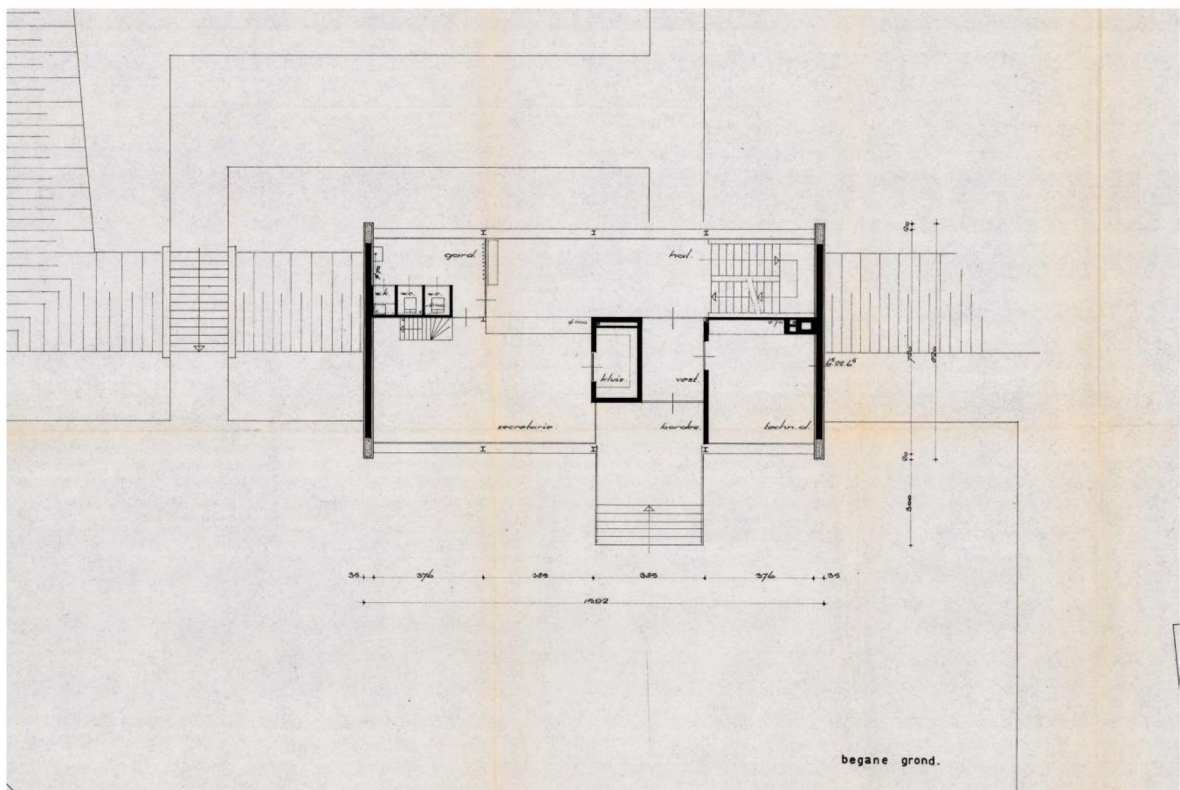
Afbeeldingen

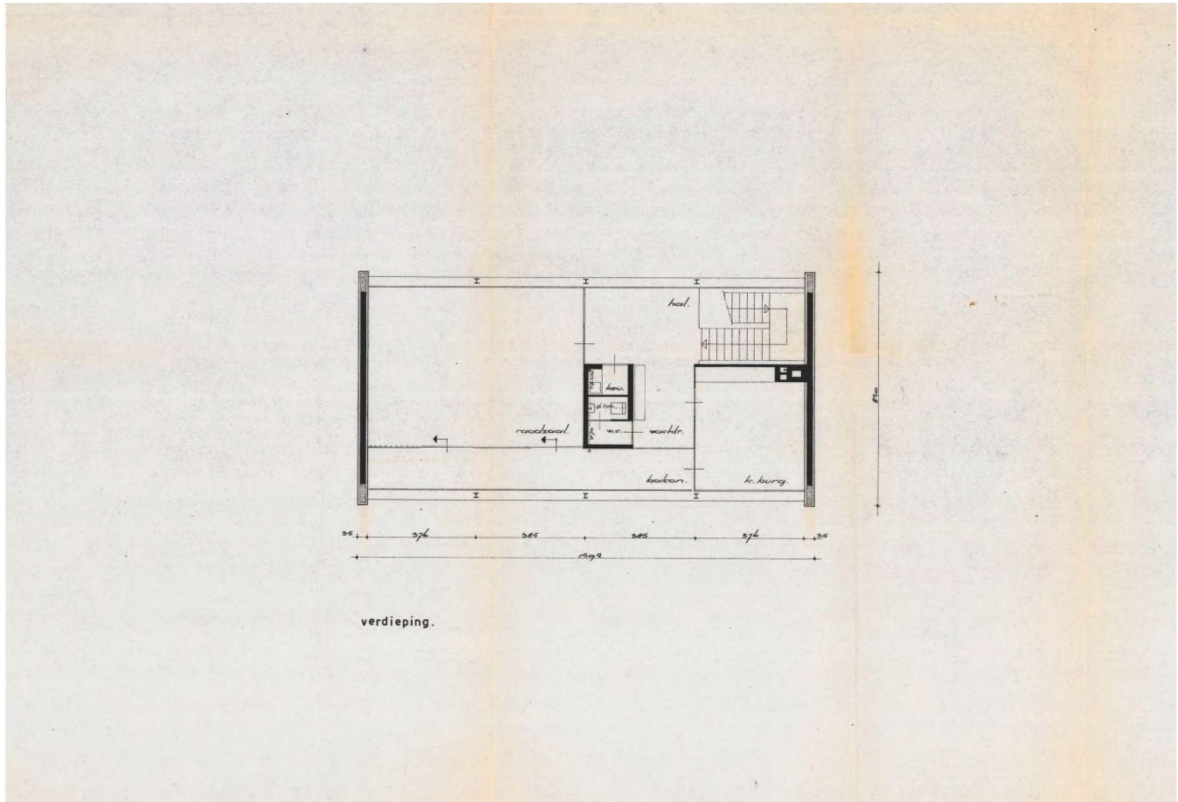
Afb. 1.Kadastrale situatie

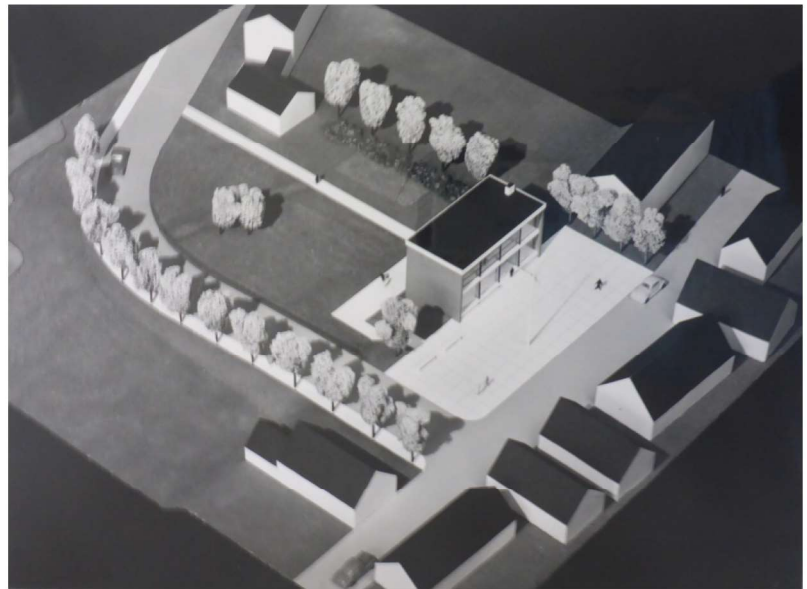
Afb. 2. Oorspronkelijke plattegrond van het souterrain [Dordrecht, Regionaal Archief, toegangnr. 1264, Collectie van bouwvergunningen van de Gemeente Zwijndrecht, inv.nr. 438]

Afb. 3. Oorspronkelijke plattegrond van de begane grond [Dordrecht, Regionaal Archief, toegangnr. 1264, Collectie van bouwvergunningen van de Gemeente Zwijndrecht, inv.nr. 438]

Afb. 4. Oorspronkelijke plattegrond van de verdieping. [Dordrecht, Regionaal Archief, toegangnr. 1264, Collectie van bouwvergunningen van de Gemeente Zwijndrecht, inv.nr. 438]

Afb. 5. Foto van de maquette van het nieuwe gemeentehuis [Rotterdam, NAI, Archief Bureau Jos en Leo de Jonge; toegang: JONG]

Afb. 6. Foto van het leggen van de eerste steen [Collectie Historisch Genootschap Heerjansdam]

Afb. 7. Het gemeentehuis aan de voorzijde tijdens de bouw [Collectie Historisch Genootschap Heerjansdam]

Afb. 8. De voorgevel van het gemeentehuis kort na voltooiing [Rotterdam, NAI, Archief Bureau Jos en Leo de Jonge; toegang: JONG]

Afb. 8. Kleurendia van de voor- en zijgevel van het gemeentehuis kort na voltooiing [Rotterdam, NAI, Archief Bureau Jos en Leo de Jonge; toegang: JONG]

Afb. 9. Het gemeentehuis aan de achterzijde, kort na de voltooiing. [Rotterdam, NAI, Archief Bureau Jos en Leo de Jonge; toegang: JONG]

Afb. 10. Het gemeentehuis in 2018

Afb. 11. De voorgevel

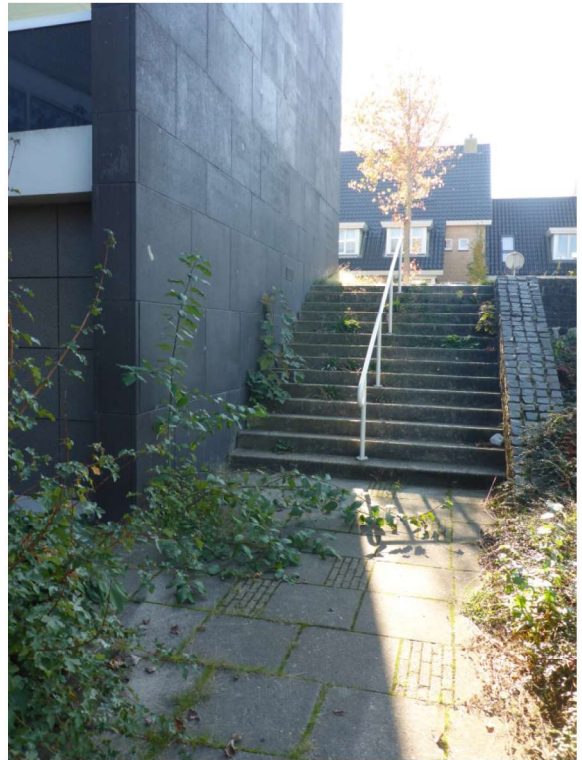
Afb. 12. Detail van het oorspronkelijke bordes

Afb. 13. Detail van de voorgevel met de loggia op de eerste verdieping

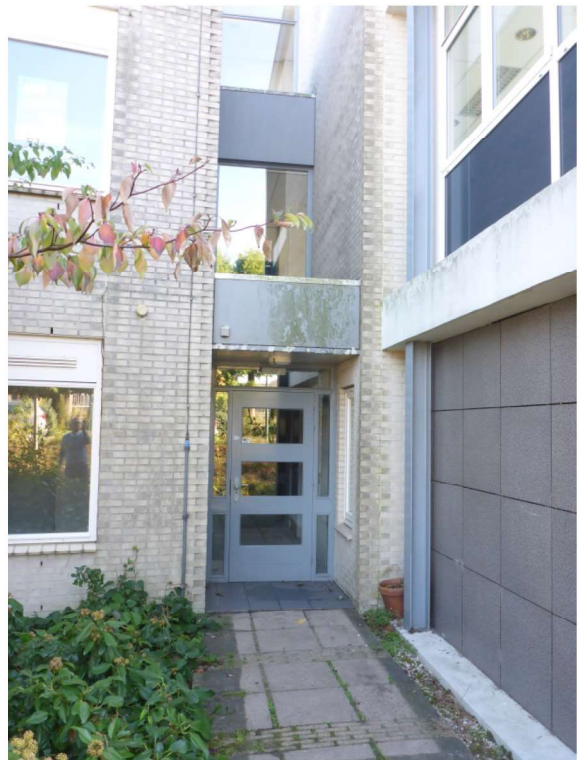

Afb. 14. De linker zijgevel

Afb. 15. De trap langs de linker zijgevel

Afb. 16. De aansluiting op de nieuwbouw uit 1993

Afb. 17. Het oorspronkelijke bordes met kwartsiettegels

Afb. 18. De eerste steen in de linker zijgevel

Afb. 19. De van de Floriade Rotterdam (1960) afkomstige klokkentoren

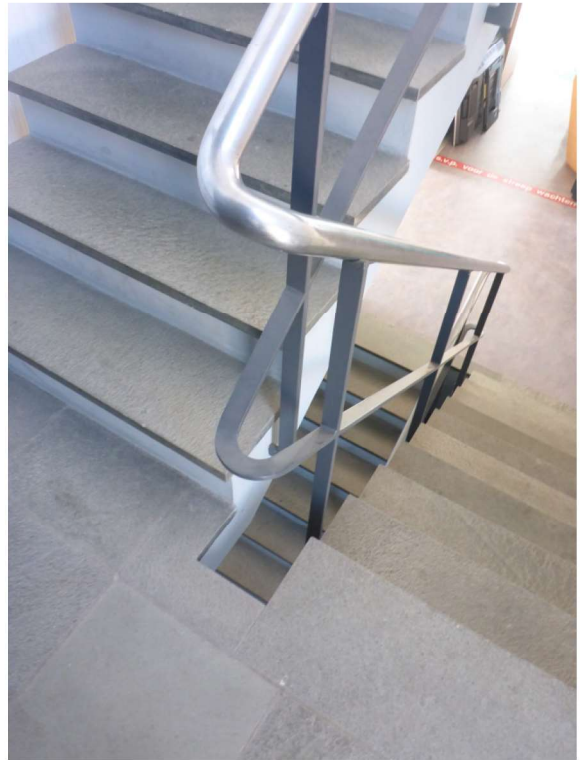
Afb. 20. De loggia op de eerste verdieping

Afb. 21. De aansluiting van loggia tegen de linker zijgevel

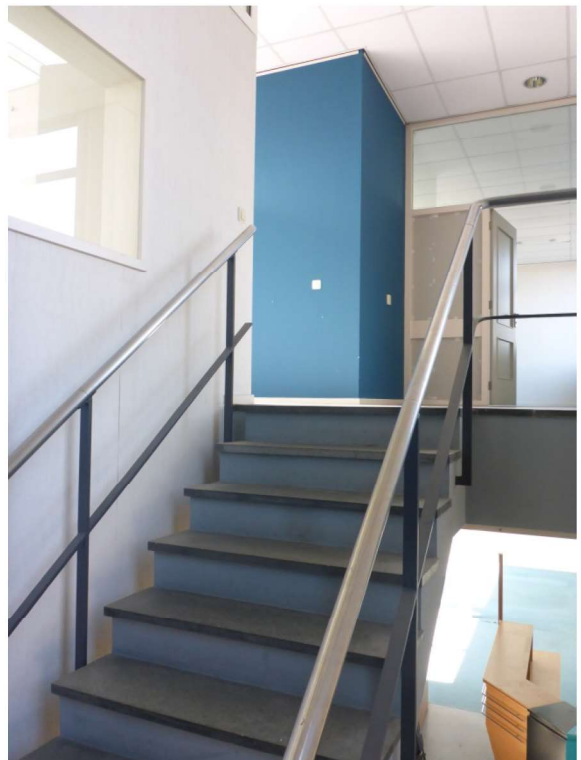

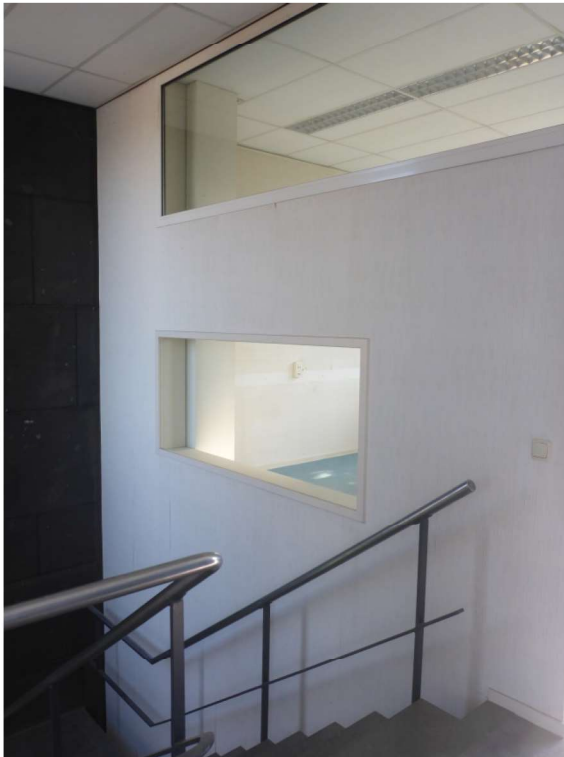
Afb. 22. De hoofdtrap van begane grond naar verdieping

Afb. 23. Detail van de leuning ter plaatse van het bordes tussen begane grond en verdieping

Afb. 24. De trap bij de overloop op de verdieping

Afb. 25. De burgemeesterskamer vanaf de overloop

Afb. 26. Het trappenhuis vanaf de overloop op de verdieping

Afb. 27. De pui op de scheiding van overloop en de vroegere raadzaal op de verdieping

Aantekeningen